

Джерела та література

1. Воеводина Т.В. О соответствии перевода жанровым традициям ПЯ в свете социологической теории перевода // Тетради переводчика. – 1979. – Вып.16. – С.83–91.
2. Гак В. “Коверкание” или “подделка”? (Об одном опыте перевода варваризмов) // Тетради переводчика. – М., 1966. – Вып.3. – С.38–44.
3. Калустова О.М. Відтворення частки *же* при перекладі іспанською як методологічна проблема // Проблеми семантики слова, речення та тексту : Зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип.9. – С.115–126.
4. Кашкин И. Критики есть и нет критики // Мастерство перевода. – М., 1965. – С.5–11.
5. Ковалёва К.И. Оригинал и перевод: два лица одного текста. – М.: Всерос. центр переводов, 2001. – 98 с.
6. Ковалёва К.И. Оригинал и перевод: качественные и количественные различия // Перевод в современном мире : Сб. статей. – М.: Всерос. центр переводов, 2001. – С.27–39.
7. Коломієць Л.В. Віршовий переклад як метапоетичне письмо: проблема творчого методу перекладача // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. – К., 2002. – № 7. – С.245–254.
8. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: Междунар. отнош., 1973. – 215 с.
9. Ортега-и-Гасет, Х. До питання про фашизм. Переклав з іспанської В.Сахно // Ортега-и-Гасет, Х. Вибрані твори. – К.: Основи, 1994. – С.196–204.
10. Осадчук Р.П. Стилiстичні зсуви при відтворенні внутрішньої дії в романі Ж.П.Сартра “Нудота” // Теорія і практика перекладу. – 1993. – Вип.19. – С.118–125.
11. Почепцев Г.Г. О сохранении индивидуального своеобразия подлинника при переводе // Тетради переводчика. – М., 1967. – Вып.4. – С.94–101.
12. Світличний І. Дивні метаморфози “перекладацької мови” // Сучасність. – 1994. – № 2. – С.151–168.
13. Уваров В. Вежливость, изящество, перевод // Тетради переводчика. – М., 1969. – Вып.6. – С.97–99.
14. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк (уклад.); Г.П.Півторак (ред.); НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. – К., 2002. – 735 с.
15. Хинкис В. О пользе соразмерности и сообразности // Мастерство перевода. – М., 1965. – С.132–148.
16. Цвиллинг М.Я., Туровер Г.Я. О критериях оценки перевода // Тетради переводчика. – М., 1978. – Вып.15. – С.3–9.
17. Чуковский К.И. Высокое искусство. – М.: Сов.писатель, 1988. – 349 с.
18. Baker, M. Réexplorer la langue de la traduction: une approche par corpus // Meta. – 1998. – Vol. 43. – N° 4. – P.480–485.
19. Malmkjær, K. Love they Neighbour: Will Parallel Corpora Endear Linguists to Translators? // Meta. – 1998. – Vol. 43. – N° 4. – P.534–541.
20. Ortega y Gasset, J. Sobre el fascismo // Ortega y Gasset, J. Obras completas. – Madrid, 1946. – Vol.5. – P.489–497.
21. Shlesinger, M. Interpreter Latitude vs. Due Process. Simultaneous and Consecutive Interpretation on Multilingual Trails // Empirical Research in Translation and Intercultural Studies. – Tübingen, 1991. – P. 150; Berk-Seligson, S. The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Judicial Process. – Chicago and London, 1990. .
22. Øverås, L. In Search of the Third Code: an Investigation of Norms in Literary Translation // Meta. – 1998. – V. 43. – № 4. – P. 571–588.

Колкутина В. В.

ОБРАЗНА КАРТИНА СВІТУ І.П.КОТЛЯРЕВСЬКОГО І Г.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В ЕСТЕТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ І ПРОСВІТНИЦТВА

Дивовижна картина художнього твору – світу автора – в епоху ренесансу і просвітництва органічно пов'язана з виникненням нового світогляду, що базувався на національній самосвідомості. Така постановка проблеми взаємопов'язана з важливими науковими завданнями, з безпосереднім художньо-цілісним аналізом основних літературознавчих категорій: поетикою жанру, специфікою образної системи творів тощо. Цей аспект проблеми в сучасній періодиці розглядали О. Гаврилець [2], А. Лісовський [6] тощо.

Національна самосвідомість і культура особистості – особи – героя – образа – персонажа – один з найцікавіших аспектів українського літературознавства. Художнє мислення людини в контексті поетики літературного тексту по-різному трактувалось в різні літературні епохи. До поетики ренесансу і просвітництва звертались Н.М. Бермудська [1], О. Ніколенко [7] та інші.

Взаємозв'язок західноєвропейського та українського просвітництва з'ясував І. Лімбарський [5]. Але поза увагою дослідників залишився компаративно-порівняльний аспект щодо висвітлення таких категорій, як правова культура і національна самосвідомість, взаємозв'язок людини і держави. Ця проблема, на нашу думку, є актуальною і невичерпною.

Завданням нашого дослідження є визначення і обґрунтування специфіки художньо-образної картини світу на матеріалі п'єси І.П.Котляревського “Наталка Полтавка” та Г.Квітки-Основ'яненка “Дворянские выборы”.

В епоху ренесансу виникає новий світогляд, у вирі якого опиняється людина, її національна та художня свідомість: письменники-гуманісти піддали критиці всю державницьку систему феодального світогляду. Вони скасували церковні догми, виступили проти контролю церкви над діяльністю людини, стверджували право людини на земне щастя і прижиттєву славу. Мозаїки і фрески П'єтро Ковалліні, твори Данте Аліг'єрі і Франческо Петрарки, Джованні Бокаччо та багатьох інших майстрів світової культури формували на-

ціональну культуру, поставили проблеми естетичного плану і пов'язували їх з проблемами науково-філософського і публіцистичного характеру.

Українське відродження, на нашу думку, формувалося відмінно від світового. Національна самосвідомість людини епохи ренесансу відродили ідеал гармонійної, урівноваженої краси, розглянула місце і роль природи в естетиці ренесансу. Але, слід зауважити, що українська література в той час – до II половини XVI століття – розвивалася непослідовно в зв'язку з історико-суспільними умовами: “Тлохне і занепадає творчість; літературного руху до другої половини XVI століття не бачимо ніякого” [2, с.148]. Латиномовні автори – Павло Русин з Кросно, Григорій Чуй Русин із Самбора, Юрій Дрогобич – в своїй творчості розв'язували проблеми освіти, взаємодії краси людини і природи. Тематика їх творів народжувалася через гуманістично-просвітницькі настанови поезій того часу, оспівувала книжну мудрість, красу мистецтва.

Духовне життя людини доби XV–XVI ст.. відбувалося в умовах найрішучіших змін, в результаті чого споріднено формувалася національна свідомість, психологія, характер людини в художньому тексті і в свідомості митців. Можна говорити, на нашу думку, про взаємозв'язок менталітету людини і держави.

Специфічним історико-художнім, культурним явищем, в якому сформувалася національна свідомість людини була епоха Просвітництва. Чинниками, що становили особливості цієї епохи були: своєрідна концепція світу й людини, система художніх стилів, жанрів і відповідних образних засобів освоєння, пізнання дійсності; поширення знань і освіти в Україні та Європі. Але в художньому тексті ці чинники набували специфічних форм. Так, наприклад, правові моменти в творах І.Котляревського змальовувалися сатирично. Представниками судочинної системи в п'єсі “Наталка Полтавка” є образи Возного та Виборного. Возний хоч і сатиричний образ судового чиновника, але в творі він діє не на службі, а в особистому, повсякденному житті. Особливим є те, що навіть змальовуючи його в особистому житті, І. Котляревський наголошує, що Тетерваковський – хабарник, зрадник, брехун, здатний освідчитися в коханні Наталці лише натуралістично-канцелярською лексикою, характерною для дрібного урядовця. В його мові багато церковно-слов'янizmів, елементів офіційної бюрократичної лексики. Цей канцелярський жаргон є і способом індивідуалізації образа, і водночас засобом сатиричного розкриття характеру здириця і хапуги.

Возний – образ хабарника, який сумує через те, що з кожним разом все складніше” викапючувати з людей гроші”. [3, с. 31] За службовою посадою він – дрібний чиновник, клерк; коло його інтересів вузьке, мізерне: позови, скарги тощо. За влучною характеристикою Миколи, він є “хапуга такий, що з рідного батька злупить”. [3, с. 32] Особистісна внутрішня сутність возного така, що навіть у сердечних справах він погрожує судом і тюрмою. Крючкотворець – сутяга власне беззаконня прикриває і пояснює роздумами щодо всієї тогочасної чиновницько-бюрократичної системи. З цією метою він навіть перекутив на свій лад відому пісню Г. Сковороди “Всякому городу нрав і права”. У цій пісні Возний виправдовує мораль бюрократів, чиновників:

Всякий, хто вище, то нижчого гне, -
Дужий безсильного давить і жме,
Бідний багатого певний слуга;
Кочиться, гнеться пред ним як дуга. [3, с.32]

Отже, Возний Тетерваковський – найбільш вдалий реалістично створений образ, в якому І.П. Котляревський сконцентрував типові риси чиновника-бюрократа початку XIX ст. і підкреслив здириство, брехню, тяжіння до одурманення. Хоча не раз у творі виявляється певна освіченість героя: він обізнаний з театром, читав українські літописи. Але це пояснюється його щоденною судовою практикою: щоб допомогти заможному клієнту довести його право на дворянство він змушений ритися в літописах, вигадуючи походження панів від шляхти або з багатой козацької старшини.

Найбільшого поширення в цей час в Україні дістає руссоїзм, що в літературі сконцентрувалося в певній стереотип: головним героєм української тогочасної словесності стає переважно селянин, який в контексті просвітительських ідей змальовувався у близькості до природи, до добра. У художньому конфлікті п'єси простежується своєрідна психолого-морально-етична ознака просвітительського характеру – народження природного потягу до добрих вчинків, до добра: Возний (під впливом доброзичливої самопожертви Петра, що ладний відмовитися від коханої дівчини заради її щастя) гуманно “відмовляється” від Наталки.

Отже, український руссоїзм наповнюється своєрідним національним змістом: національною свідомістю герой-образ тяжіє до вишукування найдобриших й найкращих природних рис характеру людини; на відміну від Руссо, українські письменники закликають уникати гострих конфліктів між героями. Вони вважають, що для здобуття гармонії треба змінювати не Всесвіт; (макрокосмос, оточуюче середовище), а намагатися змінювати особистість, звертатися до найкращих (хоч подекуди поодиноких) рис її душі й характеру. Тяжіння до морально-етичної сфери мало християнське загальнолюдське підґрунтя.

Нова концепція раціональності в художньому вимірі представлена в драматичній творчості Г.Квітки-Основ'яненка. В п'єсі “Дворянские выборы”(надрукована в 1829 р.) подається гостра сатира на дворянство та на бюрократичний, наскрізь продажний чиновницький апарат.

Причинами виникнення комедії були біографічні джерела: на посаді повітового предводителя дворянства автор за роки своєї служби глибоко вивчив життя та психологію місцевого дворянства. В п'єсі Г.Квітка викрив необмежене свавілля, громадські злочини, аморальність, продажність, злочинність, різного характеру махінації, хабарництво судочинної системи. Письменник використовує відповідні художні засоби характеротворення: специфічні прізвиська-ярлики (Кожедралов, Староплутув, Выжималов, Твердов тощо), художній метод “списування з натури; сатиричні художні засоби, спрямовані на викриття негативних рис дворянства. Отже, творчість Г.Квітки-Основ'яненка посідає належне місце в літературному про-

цесі доби просвітництва, автор порушує морально-дидактичну проблематику просвітительського спрямування, заглиблюється в ті життєві пласти реальності, які відтворювали найгостріші конфлікти дійсності в рамках народницько-русоїстського світогляду. Саме тому в Україні відбувався розвиток етнографічно-побутової реалістичної комедії, в якій переважали сатирично-комедійні форми, аналіз дійсності зосередився на висвітленні не тільки проблематики і конфліктів селянського життя, а й життя дворянства, чиновництва, судової системи.

Отже, українська естетична думка і культура протягом доби ренесансу-просвітництва формувала національні уявлення про самосвідомість та правову культуру особи – героя – образа в художньому тексті.

Естетична і художня цілісність українського літературного просвітництва в західноєвропейському контексті визначалася його орієнтацією на віддзеркалювання проблем, конфліктів та інтересів не тільки селянства, а й дворянства, чиновництва, представників судочинної системи; що стимулювало розвиток і появу національного феномену, національної самосвідомості в художньому творі.

Джерела та література

1. Бермадська Н.М. Література ренесансу у загальнокультурному контексті доби. Титани Відродження // Всесвітня література. – 2003. – № 9. – С.35–40.
2. Гаврилець О. Художня література як засіб формування загальнолюдських цінностей // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 5. – С. 36–38
3. Грушевський М.С. Духовна Україна: Збірка творів. – Київ: «Либіть», 1994. – 311 с.
4. Котляревський І. П. Поетичні твори; Драматичні твори; Листи. – Київ: «Наукова думка», 1982. – 320 с.
5. Лямборський І. Просвітництво в дослідженні англійських літературознавців// Слово і час. – 2003. – № 6. – С. 19–26.
6. Лісвський А. Художня цілісність твору та його аналіз // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 7. – С. 20–25.
7. Ніколенко О.М. Просвітництво як доба в історії світової культури // Всесвітня література. – 2003. – №1. – С.53–57.

Плишак Ю.В. Т.ШТОРМ И И. ТУРГЕНЕВ: “ДВА ВАРИАНТА ОДНОГО И ТОГО ЖЕ ЧЕЛОВЕКА”

В статье К.Шаховой о немецкой литературе II половины XIX века цитируется высказывание Т.Манна о сложившихся литературных связях Т.Шторма и И.Тургенева и возникших типологических схождениях. К.Шахова пишет: «Найповніше цю паралель між німецьким і російським письменником розгорнув Томас Манн у своїй статті “Теодор Шторм”(1930). Манн писав: “Мене завжди радувало, що вони знали один одного, що сердечна дружба звязувала обох майстрів слова..., їх ріднив між собою не лише час, а й те, що обидва, творячи у різних сферах, були схожі між собою почуттям і формою, мистецтвом настрою і сумом спогадів...Якщо порівнювати їх ширше, в плані загальнолюдськи типового, тоді Шторм і Тургенев здаються нам майже братами; вони начебто два варіанти однієї й тієї ж людини. У них один батько, але різні матері, різні батьківщини”[14].

«Серый город у моря», Хузум, Северное море, борьба человека с природной стихией, мужественные и смелые люди северной федеральной земли нынешней ФРГ, Шлезвиг-Гольштейн, глубокая и преданная любовь к родному краю – вот те ассоциации, которые вызваны творчеством и биографией этого поэта и новеллиста II половины XIX века.

Рассматривая творчество Теодора Шторма, действительно можно обнаружить немало типологических схождения и определённых взаимных литературных влияний русской и немецкой литературы. Его имя тесно связано с именем всеми любимого русского писателя того же периода И.С. Тургенева. История знакомства с И.С. Тургеневым и дальнейшая переписка на протяжении многих лет свидетельствуют о взаимном интересе, служат ярким примером межнациональных культурных связей. В новеллах Т.Шторма встречаются упоминания о России, русских, иногда называются предметы, произведённые в России, что, так или иначе, влияет на формирование образа России и русской культуры у немецких читателей.

Т. Шторм прочитал несколько произведений И.С. Тургенева уже в конце 1850-х начале 1860-х годов. И. Тургенев в начале 1860-х познакомился с новеллами Т. Шторма. Писатели виделись только один раз, однако дружба между ними сохранялась многие годы. Известно 7 писем И. Тургенева к Т. Шторму и одно письмо Т. Шторма к Тургеневу.

«Т. Шторм и И. Тургенев ценили друг друга. Т. Шторм лично позаботился о подготовке издания «Записок охотника» на немецком языке. Перевод вышел в свет в 1854 году»[1]. В 1865 году Т.Шторм встретился в Баден-Бадене с И.Тургеневым. В доме русского писателя в Баден-Бадене он провёл несколько дней, о чём писал своей семье: «Что сказать о И. Тургеневе? О нём нужно рассказывать. И.Тургенев один из самых красивых людей, виденных мною, несколько странный, но чрезвычайно любезный. Его друзья поддерживали переписку до 1888 года, года смерти Т.Шторма. Немецкий поэт часто делился с И.Тургеневым своими мыслями не только с профессиональной точки зрения, но и соображениями по поводу существовавшего в Шлезвиг-Гольштейне положения вещей. Он был очень патриотичен и его негодование и разочарование, относительно нового правительства, выражалось не только в его стихах и новеллах, но и в письмах к друзьям.

Здесь следует отметить некоторые известные исторические факты, послужившие причиной подобного настроения поэта. В середине XIX века в Шлезвиг-Гольштейне развернулось национально-освободитель-